

szolgáltatások perifériájára, a komplex szolgáltatások egyik fő eszközeként tartják számon. Ez nemcsak a könyvtárak szempontjából nézve érzékelhető, hanem a felhasználók is elismerik a munkát. A VISCOUNT harmadik változata, a V3 már lehetővé fogja tenni a felhasználó közvetlen (a könyvtár közvetítése nélküli) rendelését is. Az EARL (Electronic Access to Resources in Libraries = a könyvtári erőforrások elektronikus elérése) projekt keretében a közkönyvtárakat bekapcsolják az Internetbe, lehetővé téve a felhasználók számára

az állományadatok elérését, egy szélesebb körű hálózat igénybevételét. Jelen tanulmány adatai a távoli felhasználók hatékonyabb kiszolgálásához nyújtanak segítséget.

/BOYD, N.: Towards access services: supply times, quality control and performance-related services. = *Interlending & Document Supply*, 25. köt. 3. sz. 1997. p. 118-123./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Ingyenes Medline-hozzáférések a Weben

Az USA Országos Orvosi Könyvtára (National Library of Medicine = NCM) által készített, jól ismert orvostudományi referálólapon online változata, a bibliográfiai *Medline* adatbázis kb. egy éve ingyenesen kereshető az Interneten, különböző webhelyeken.

A *Medline* webváltozatainak használói

Szinte valamennyi ingyenes hozzáférésű *Medline*-hely használói elsősorban végfelhasználók: gyakorló orvosok, betegek, a nagyközönség. Ezért valamennyi változatnál a fő hangsúlyt az egyszerűsége és könnyű hozzáférésre tették, és kerültk a bonyolult keresési módokat. Az információs szakemberek, a gyakori adatbázis-keresők számára továbbra is az online keresés vagy a CD-ROM változat a vonzó az ingyenes változatok helyett; az utóbbiak csak korlátozott módon teszik lehetővé a magasabb kvalifikáltsgú keresést, ahol maximálisan használhatók a korlátozások, az összes adatmező szerinti keresés, a teaurusz (Medical Subject Headings = MeSH) deszkriptorainak sokrétű használata stb. A teljesség, a pontosság és a frissesség igénye általában visszatartja a professzionális keresőket az ingyenes *Medline* használatától a weben.

Felmerül a kérdés, hogy az ingyenes webváltozatok mégis mit nyújtanak a professzionális keresőknek, van-e számukra más előny, mint az ingyenes hozzáférés? Ki tudják-e ezek szorítani a kereskedelmi forgalomban kapható adatbázist? Az alábbiakban néhány ingyenes *Medline* webhelyet veszünk szemügyre.

Avicenna

Ez a webhely regisztrációt igényel, az viszont költségmentes. A fejlettebb keresésekhez az *Avicenna* egy űrlapot használ, amelyben különböző sorok szolgálnak a keresőszavak kombinálására. Lehetőség van (kockákba ikszeléssel) korláto-

zásokra, adatmezők kijelölésére, Boole-operátorok használatára. A haladó keresési üzemmód több lehetőséget kínál, mint az alapképernyő. Pl. korlátozhatjuk a keresést angol nyelvű közleményekre, és kivonattal ellátott rekordokra. A publikációs dátum szerinti korlátozás csak részben oldható meg (ez az *Avicenna* egyik fő hiányossága), mert legörgetős menüvel működik. Ugyancsak nehézkes a deszkriptorok szerinti keresés, pl. fő- és mellékdeszkriptorok (major és minor MeSH) nem különböztethetők meg.

Az *Avicenna* szolgáltatja a legkisebb *Medline* adatbázist, mindössze 1990-ig lehet benne visszamenőlegesen keresni. A frissítés gyakorisága bizonytalan, feltehetőleg ritkán frissítik, általában egyévesek a legfrissebb rekordok.

A webalapú keresőrendszerek nagy előnye, hogy egyszerűen lehet bennük kereséskiterjesztést végezni, közvetlenül a bibliográfiai rekordokból. Pl. egy rekord megjelenítésekor egyetlen kattintással a szerzőnévre vagy a MeSH deszkriptorra, előhívhatjuk a szerző többi cikkét, vagy az azonos deszkriptorral indexelt többi közleményt. Sajnos, az *Avicennánál* hiányzik ez a lehetőség; ugyancsak hiányzik a teljes szövegű dokumentum rendelésének opciója. A találatokat nem lehet fordított kronológia szerint rendezni, helyette valamilyen relevancia szerinti rendben jelennek meg.

BioMedNet

Ez is olyan szolgáltatás, amely ingyenes regisztrációhoz köti a webhely használatát. Az *Értékelt Medline-t* kínálja, amely válogatott és annotált ajánlott közleményeket tartalmaz. Időnként kapcsolat áll rendelkezésre a *BioMedNet* könyvtárban meglévő teljes dokumentumok szövegéhez, azonban ez csak díjfizetés fejében használható.

A haladósintű keresés adatmezőkkel és Boole-operátorokkal megoldható. Ugyancsak lehet publikációs dátumra korlátozni a keresést. Az adatmezőnevek egyszerű kattintással állíthatók elő.

A **BioMedNet** egyik legkellemesebb tulajdonsága, hogy benne halmazokat lehet kombinálni, és a későbbiekben visszahívható a keresési stratégia. Más szavakkal, a **BioMedNet** emlékszik a korábbi keresések keresőkifejezéseire és találatzámainra, amelyekre halmazszámokkal lehet hivatkozni. Ez a regisztrálás értelme. A halmazok más halmazokkal vagy új keresőszavakkal is kombinálhatók, ami az online vagy a CD-ROM keresőszoftverekben természetes, webkeresésekben ritkaság.

A MeSH deskriptorok közvetlenül beírhatók egy keresődobozba, vagy a MeSH keresőgombbal kiválaszthatók a deskriptorok jegyzékéből; ezek a stratégia pontosítására használhatók. A deskriptorokkal egyéb műveletek is végezhetők: aldeskriptorok (subheading) kereshetők, egymással kombinálhatók, összetett deskriptorkifejezések szerint is végezhető keresés; viszont nem használhatók a fődeskriptorok a keresés finomítására.

A **BioMedNet** a *Medline*-t 1966-ig visszamenőlegesen szolgáltatja; időbeli korlátozásra van mód (kisebb szelet átfogása céljából). A frissesség tekintetében jobb, mint az **Avicenna**, azonban még mindig mintegy öt hónappal a publikálás után jelennek meg benne az új rekordok.

Az összes webes *Medline* hozzáférési hely közül a **BioMedNet** az egyedüli, amely lehetővé teszi a keresés kiterjesztését meglévő találatokból. A szerző és a deskriptor adatmezők azok, amelyek hiperlinkeket nyújtanak más rekordokhoz. Egy MeSH deskriptorra való kattintással a keresést csak erre a deskriptorra lehet korlátozni. Ugyancsak a **BioMedNet** teszi lehetővé a teljes dokumentumok rendelését csatlakozóval a British Librarytől. A találatokat relevancia szerint vagy dátum szerint (legújabb a legelső) lehet rendezni.

HealthGate

Nincs szükség regisztrációra, és a **BioMedNettel** azonos az adatbázis terjedelme: 1966-tól kb. 5 hónappal a jelenlegi dátum előttig terjed időben. A kezdeti képernyő keresési lehetőségeinél finomabb keresést kínál az *Advanced Page* (haladó keresés): címbeli, kivonatbeli szavak keresése, MeSH deskriptorok és fődeskriptorok, Boole- és helyzeti operátorok használata, korlátozás angol nyelvű cikkekre, publikálási évre, emberi korra, dokumentumtípusra. A találatokat csak relevanciájuk szerint lehet rendezni.

A **HealthGate** teljes szövegű dokumentumrendelési opciót kínál, viszont a keresés kiterjesztése egy adott találatból nem lehetséges. A *Medline* mellett egyéb orvosi adatbázisokat is kínál: *Aidsdrugs*, *Aidsline*, *Aidstrial*s, *Bioethicsline*, *Cancerlit*, *HealthStar*.

Infotrieve

Mivel az **Infotrieve** dokumentumküldő vállalat, az ingyenes *Medline* szolgáltatásának célja a rendelendő cikkek egyszerű azonosítása. A *Medline* kereséséhez nem szükséges a regisztráció, ez csak a dokumentumrendelés feltétele. Az **Infotrieve** is 1966-tól a jelen időponttól számított 5 hónappal korábbi időpontig szolgáltatja az adatbázist. Haladó keresési mód áll rendelkezésre ezen a webhelyen is, hasonlóan a **BioMedNet**hez. Sajnos, a keresés kiterjeszhetősége hiányzik, ugyancsak nem lehet a MeSH tezaurust böngészni, bár van egy MeSH adatmező. A találatok relevancia szerint rendezhetők. Egyszerű módon lehet viszont korlátozni a stratégiát nyelv, dokumentumtípus, korcsoport és emberre vonatkozó téma szerint.

Medscape

Regisztrációigényes webhely. A *Medline* mellett az *Aidsline* és a *Toxline* adatbázis is kereshető a **Medscape**-en, a *Medline* a fenti három webhellyel azonos időintervallumban kereshető. Az alapértelmezés szerint természetes nyelvi keresés végezhető, de a **BioMedNet**hez és az **Infotrieve**-hez hasonló Boole-operátoros keresés és adatmezőre vonatkozó keresés is végezhető. A **Medscape** automatikusan csonkolja a keresőszavakat. Dokumentumszövegek rendelhetők, de a keresés nem terjeszthető ki más rekordok megjelenítésére meglévő találatokból. Csak relevancia szerinti rendezés valósítható meg.

PubMed és Internet Grateful Med (IGM)

E két hivatalos NLM-termék a legfrissebb adatokat szolgáltató ingyenes *Medline* szolgáltatás. Mindkettő 1966-ig visszamenőlegesen kereshető, és a legfrissebb *PreMedline* rekordokat tartalmazza: az 5 hónappal korábbi publikációk helyett a folyóiratok egy részének előző heti publikációi már megjelennek az adatbázisban. Az **IGM**-ben az 1962–1965-ös időszakban publikált dokumentumok egy része is kereshető. Az **IGM**-ben a *Medline* mellett számos egyéb orvosi adatbázis is kereshető térítésmentesen.

A **PubMed** keresési lehetőségei eltérnek az egyéb *Medline* verziókéitól. A haladó keresési opció választólistából kínálja az adatmezőket. A keresőszavak kombinálására és a korlátozásokra a **PubMed** szekvenciális módszert használ a keresődobozba való beírás helyett. Az adatmezők között vannak a MeSH deskriptorok, fődeskriptorok és az aldeskriptorok. Még arra is van mód, hogy az egyes MeSH deskriptorokhoz tartozó aldeskriptorral képezett párokat keressük. Más mezők is

használhatók korlátozásra, és ezek mind kombinálhatók Boole-operátorokkal. Az IGM-ben is lehet szerzőnévre, a cím szavaira és tárgyszavakra keresni, és AND vagy OR operátorral kombinálni.

Az IGM egyik fő hátránya a lassúsága. Mindkét webhely lehetőséget nyújt teljes dokumentumok rendelésére, de egyik sem alkalmas a keresés kiterjesztésére találatok alapján, bár nem lenne nehéz megoldani azt, hogy a szerzőnévre kattintással az összes általa írt cikket, vagy a MeSH deszkriptorra kattintással az ugyanezzel indexelt rekordokat megtalálja a rendszer. Mindkét rendszer alkalmas viszont a találatok rendezésére fordított kronológiai rendben, a többi rendszernél meglévő „relevancia” szerinti rendezés hiányzik.

Mi lesz a kereskedelmi változatokkal?

A fenti ingyenes hozzáférésű *Medline* adatbázisok mellett, némelyikük különböző fejlettebb keresési módjának ismeretében felvetődik a fenti kérdés. Erre a válasz nem egyértelmű. Az *Avicenna* kivételével mindegyik változat viszonylag friss adatokat tartalmaz, a hivatásos keresők rendelkezésére állnak a haladó változatok, szabályos időközönként frissítik őket. A legfrissebb információkat igénylő használóknak csak a *PubMed* és az *IGM*

jöhet szóba, még a helyi CD-ROM-szolgáltatóknál, sőt a kommersziális online szolgáltatóknál is frissebb adatokkal.

Visszatérve a professzionális, haladó keresési módokra, a legtöbb rendszer képes megfelelően finom stratégiák kialakítására, de idő kell a rejtett kulcsok felderítésére. Általában hiányzik a MeSH deszkriptorok kapcsolhatósága az aldeszkriptorokkal, a kivétel a *PubMed*. A halmazok kombinálása csak a *BioMedNet*-ben oldható meg. Számos egyéb speciális keresési, megjelenítési és találatformátum-lehetőség hiányzik valamennyi webváltozattól, amelyek a kereskedelmi szolgáltatóknál megvannak. Ez utóbbiak tökéletesebb keresési stratégiákat tesznek lehetővé, egyszersmind a válaszüdők is megbízhatóbbak.

Bármely olyan könyvtárban, ahol a *Medline* találatokat össze kívánják hasonlítani a helyi állományokkal, továbbra is a kereskedelmi szolgáltatásokat részesítik előnyben. Ugyancsak ezeket fogják használni a keresők akkor is, ha több állományban kívánnak keresést végezni, ha komplex stratégiát szeretnének használni, és ha megbízható válaszüdőkre van szükségük. Másrészt viszont azok a használók, akik egyre inkább az ingyenes változatokra hagyatkoznak, mind több kérdéssel keresik fel a tájékoztató könyvtárosokat. Az interfészek tökéletesedésével azonban javul az ingyenes *Medline*-használat esélye.

Összefoglalás

Az ingyenes *Medline* változatok jellemzői

	Regisztráció szükséges	Haladósztintű keresés	Dokumentum-szolgáltatás	Keresés kiterjesztése	Találatok rendezése
Avicenna	Igen	Űrlap	Nem	Nem	Relevancia
BioMedNet	Igen	Keresődoboz	Igen	Igen	Dátum vagy relevancia
HealthGate	Nem	Űrlap	Igen	Nem	Relevancia
Infotrieve	Nem	Űrlap és mezőkódok	Igen	Nem	Relevancia
Medscape	Igen	Keresődoboz	Igen	Nem	Relevancia
Internet Grateful Med	Nem	Űrlap	Igen	Nem	Dátum
PubMed	Nem	Szekvenciális kiegészítés vagy mezőkódok	Igen	Nem	Dátum

/NOTESS, G. R.: Free MEDLINEs on the Web. = Database, 21. köt. 3. sz. 1998. p. 71-74./

(Roboz Péter)